

Niemiecka aktywność w Armenii — od twardych do miękkich działań

Piotr Wójcik

27.01.2021

Artykuł w skrócie:

- Mimo pozornie niskiej intensywności wzajemnych relacji niemiecka aktywność odegrała istotną rolę w historii Armenii w pierwszej połowie XX wieku.
- Wraz z kolejnymi okresami wzajemnych kontaktów zmieniał się charakter i płaszczyzny bilateralnej współpracy.
- Pomimo pewnych trudności w dwustronnych stosunkach z początku XX wieku stanowisko Niemiec wobec Armenii uległo zmianie na przestrzeni kolejnych lat.

Wstęp

Dwustronne relacje niemiecko-armeńskie zaczęły się kształtować w wyniku wzrostu znaczenia Niemiec na Wschodzie. Wraz z zachodzącymi procesami międzynarodowymi na Kaukazie Południowym i zmianą układu sił w tym regionie zmieniała się też polityka Niemiec prowadzona w stosunku do Armenii. Na kształt stosunków niemiecko-armeńskich w ostatnich latach wpłynęły takie procesy jak upadek Związku Sowieckiego i wybuch konfliktu w Górskim Karabachu.

Rzeź Ormian

W latach 1908-1909 młodoturcy dokonali rzezi 30 tysięcy Ormian w Adanie¹. Kwestię armeńską w swoje ręce postanowiła wziąć Rosja, która próbowała uzyskać panowanie nad Armenią Zachodnią, co spotkało się z ostrym sprzeciwem strony tureckiej i krajów zachodnich, w tym Niemiec. W 1913 roku rząd Rzeszy Niemieckiej dał do zrozumienia Rosji, iż wprowadzenie jej wojsk do Armenii Zachodniej uzna za powód do wojny². Wraz z rozszerzaniem się niemieckich wpływów na Wschodzie na początku XX wieku strona niemiecka zaczęła szerzej interesować się kwestią armeńską³. Niemiecka obecność w Armenii przejawiała się poprzez uprawianie propagandy wśród Ormian; szczególnie istotną rolę w realizowaniu tej działalności spełniał Paul Rohrbach⁴. Ten niemiecki publicysta polityczny głosił konieczność ekspansji Cesarstwa Niemieckiego na region bliskowschodni, między

¹ M. Zakrzewska-Dubasowa, *Historia Armenii*, Zakład Narodowy Imienia Ossolińskich, Wrocław 1990, str. 222-223.

² M. Zakrzewska-Dubasowa, *Historia Armenii*, Zakład Narodowy Imienia Ossolińskich, Wrocław 1990, str. 224.

³ M. Zakrzewska-Dubasowa, *Historia Armenii*, Zakład Narodowy Imienia Ossolińskich, Wrocław 1990, str. 225.

⁴ M. Zakrzewska-Dubasowa, *Historia Armenii*, Zakład Narodowy Imienia Ossolińskich, Wrocław 1990, str. 225.

innymi poprzez propagowanie niemieckiej świadomości przestrzennej wśród młodych ludzi. Z kolei niemieccy misjonarze prowadzili szkoły, gdzie wpajano młodym Ormianom oddanie dla Niemiec. Rohrbach postulował poszerzanie wpływów II Rzeszy na Wschód (Mała Azja, Syria, Mezopotamia i Palestyna), gdzie zlokalizowane są złoża ropy naftowej, miedzi i innych metali⁵. Aktywność niemiecka w Armenii widoczna była również w zatrudnianiu ludności armeńskiej w konsulatach niemieckich i przy budowie bagdadzkiej drogi kolejowej (której właścicielem stały się Niemcy)⁶.

W latach 1915-1918/1922 miały miejsce okrutne zbrodnie dokonywane przez Turków na obywatelach Armenii Zachodniej za przyzwoleniem Niemiec⁷. Państwo niemieckie dostarczało Imperium Osmańskiemu broń służącą do przeprowadzania ludobójstwa na ludności ormiańskiej (miliony karabinów i pistoletów). Poza dostarczaniem broni żołnierze niemieccy udzielali fachowych porad odnośnie umiejętnego korzystania z niej⁸.

Niepodległa Armenia a stosunki niemiecko-armeńskie

Na skutek przynależności Armeńskiej SRR do ZSRR w latach 1922-1991 relacje niemiecko-armeńskie były mocno ograniczone. Dopiero uzyskanie niepodległości przez Armenię 21 września 1991 roku umożliwiło rozwój bilateralnych stosunków, co nastąpiło w 1992 roku.

Polityka i bezpieczeństwo

Rzeź Ormian

24 kwietnia 2015 roku ówczesny prezydent Niemiec Joachim Gauck uznał rzeź Ormian za ludobójstwo. Był to pierwszy raz, gdy polityk niemiecki piastujący urząd państwowy określił w ten sposób eksterminację ludności ormiańskiej dokonaną ponad 100 lat wcześniej. Stanowisko niemieckiej głowy państwa doprowadziło do ochłodzenia stosunków na linii Berlin-Ankara. Po wypowiedzi Gaucka MSZ Turcji ostrzegło przed

⁵ W. Hładkiewicz, *Ideologia Weltmachtpolitik w doktrynie kolonializmu niemieckiego (zarys problematyki)*, <https://geopolityka.net/ideologia-weltmachtpolitik/> [dostęp 07.11.2020].

⁶ M. Zakrzewska-Dubasowa, *Historia Armenii*, Zakład Narodowy Imienia Ossolińskich, Wrocław 1990, str. 225-226.

⁷ M. Zakrzewska-Dubasowa, *Historia Armenii*, Zakład Narodowy Imienia Ossolińskich, Wrocław 1990, str. 229.

⁸ M. Zakrzewska-Dubasowa, *Historia Armenii*, Zakład Narodowy Imienia Ossolińskich, Wrocław 1990, str. 229.

„długofalowym negatywnym wpływem” słów prezydenta Niemiec na relacje niemiecko-tureckie⁹.

Dotychczas politycy z nad Renu unikali określania zbrodni dokonanej na Ormianach przez Turków mianem ludobójstwa ze względu na stosunki z Turcją¹⁰. Tymczasem **na przełomie maja i czerwca 2016 roku Bundestag prawie jednogłośnie przyjął rezolucję potępiającą ludobójstwo tureckie dokonane na ludności ormiańskiej**. Ówczesny lider Lewicy (*Die Linke*) Gregor Gysi oznajmił podczas debaty w niemieckim parlamencie, że należy wreszcie nazwać rzeczy po imieniu, w związku z tym, co się wydarzyło w kontekście zbrodni na Ormianach. Polityk ten dodał również, iż Niemcy były współodpowiedzialne za rzeź¹¹. Z kolei parlamentarzysta CDU Franz Josef Jung zaznaczył, iż Berlin ma wiele wspólnych interesów z Ankarą. W tym kontekście chadecki poseł oznajmił też, iż poprzez przyjęcie rezolucji RFN chce wesprzeć porozumienie turecko-armeńskie¹². Owo przyjęcie spotkało się z silną dezaprobatą strony tureckiej. **Jeszcze przed debatą w niemieckiej izbie niższej premier Turcji Binali Yıldırım uznał głosowanie za „irracjonalne” i „rzeczywisty sprawdzian przyjaźni” między Berlinem a Ankarą¹³. Na znak sprzeciwu wobec uchwały Bundestagu Turcja niedługo później odwołała swojego ambasadora w Berlinie¹⁴.**

Konflikt w Górskim Karabachu

Będąc członkiem Grupy Mińskiej OECD, Niemcy wspierają wysiłki innych państw biorących udział w negocjacjach dotyczących konfliktu w Górskim Karabachu między Armenią a Azerbejdżanem. W związku z ostatnią eskalacją konfliktu (trwającą od 27

⁹ I. Metzner, *Kryzys dyplomatyczny między Niemcami a Turcją o zbrodni wobec Ormian*, <https://www.dw.com/pl/kryzys-dyplomatyczny-mi%C4%99dzy-niemcami-a-turcj%C4%85-o-zbrodni-wobec-ormian/a-18408209> [dostęp online 09.11.2020].

¹⁰ I. Metzner, *Kryzys dyplomatyczny między Niemcami a Turcją o zbrodni wobec Ormian*, <https://www.dw.com/pl/kryzys-dyplomatyczny-mi%C4%99dzy-niemcami-a-turcj%C4%85-o-zbrodni-wobec-ormian/a-18408209> [dostęp online 09.11.2020].

¹¹ M. Matzke, *Bundestag o rzezi Ormian: to było ludobójstwo. Turcja odwołuje ambasadora*, <https://www.dw.com/pl/bundestag-o-rzezi-ormian-to-by%C5%82o-ludob%C3%B3jstwo-turcja-odwo%C5%82uje-ambasadora/a-19300097> [dostęp online 16.01.2021].

¹² M. Matzke, *Bundestag o rzezi Ormian: to było ludobójstwo. Turcja odwołuje ambasadora*, <https://www.dw.com/pl/bundestag-o-rzezi-ormian-to-by%C5%82o-ludob%C3%B3jstwo-turcja-odwo%C5%82uje-ambasadora/a-19300097> [dostęp online 09.11.2020].

¹³ M. Matzke, *Bundestag o rzezi Ormian: to było ludobójstwo. Turcja odwołuje ambasadora*, <https://www.dw.com/pl/bundestag-o-rzezi-ormian-to-by%C5%82o-ludob%C3%B3jstwo-turcja-odwo%C5%82uje-ambasadora/a-19300097> [dostęp online 09.11.2020].

¹⁴ *Turkish ambassador back in Berlin after 'genocide' tension*, <https://www.dw.com/en/turkish-ambassador-back-in-berlin-after-genocide-tension/a-35991643> [dostęp online 10.11.2020]. Ambasador wrócił do Berlina na przełomie września i października tego samego roku (2016), gdy napięcia w relacjach niemiecko-tureckich się zmniejszyły.

września do 10 listopada 2020 roku) oba walczące państwa wezwały Niemcy do potępienia drugiej strony konfliktu¹⁵. Z jednej strony ambasador Armenii w Berlinie Ashot Smbatyan oświadczył, że Niemcy powinny potępić agresję Azerbejdżanu i negatywną rolę Turcji w tym sporze (dodając, że inne państwa, takie jak USA, Rosja, Francja czy Kanada podjęły takie działania). Natomiast ambasador Azerbejdżanu w Niemczech Ramin Hasanov wezwał RFN do potępienia okupacji Górskiego Karabachu przez Armenię. Strona niemiecka konsekwentnie nalega, aby zwaśnieni rywale doszli do zawieszenia broni, zakończenia wszelkich działań wojennych i wypracowaniu wzajemnego porozumienia¹⁶.

Warto podkreślić, że w wygaszeniu konfliktu karabaskiego kanclerz Niemiec Angela Merkel prowadziła rozmowy zarówno z premierem Armenii Nikolem Paszinianem, jak i z prezydentem Azerbejdżanu İlhamem Əliyevem. Co więcej, Merkel odbyła też rozmowy na ten temat z prezydentem Turcji Recepem Tayyipem Erdoğanem¹⁷.

Do końca 2020 roku Niemcy wydały 2 mln euro na działalność Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża (MKCK) w Górskim Karabachu¹⁸. Środki te zostały przeznaczone na doraźną pomoc dla ludności cywilnej dotkniętej działaniami wojennymi prowadzonymi w tym regionie¹⁹. Pod koniec października 2020 roku, minister spraw zagranicznych Niemiec Heiko Maas podkreślił, że Niemcy będą kierować dalsze wsparcie finansowe na rzecz ofiar konfliktu armeńsko-azerbejdżańskiego oraz że powinna zostać zwiększona presja międzynarodowa na obie strony konfliktu w celu obustronnego zawieszenia broni i rozpoczęcia nowych rozmów. Według niemieckiego polityka nacisk międzynarodowy powinien się nasilić w związku ze zbyt dużą determinacją obu stron sporu, która skutkowałą natychmiastowym zerwaniem wcześniejszych negocjacji pokojowych²⁰. **Maas oznajmił również, iż Unia Europejska powinna odgrywać ważną rolę w konflikcie karabaskim poprzez stosowanie**

¹⁵ *Germany under pressure to take sides in Nagorno-Karabakh conflict*, <https://www.dw.com/en/germany-under-pressure-to-take-sides-in-nagorno-karabakh-conflict/a-55364432> [dostęp online 10.11.2020].

¹⁶ *Germany under pressure to take sides in Nagorno-Karabakh conflict*, <https://www.dw.com/en/germany-under-pressure-to-take-sides-in-nagorno-karabakh-conflict/a-55364432> [dostęp online 10.11.2020].

¹⁷ *Germany under pressure to take sides in Nagorno-Karabakh conflict*, <https://www.dw.com/en/germany-under-pressure-to-take-sides-in-nagorno-karabakh-conflict/a-55364432> [dostęp online 06.01.2021].

¹⁸ Z. Pashkin, *Germany allocates two million euros for ICRC activity in Nagorno-Karabakh region*, https://apa.az/en/nagorno_garabagh/Germany-allocates-two-million-euros-for-ICRC-activity-in-Nagorno-Karabakh-region-336316 [dostęp online 05.01.2021].

¹⁹ S. Ghazanchyan, *Germany will provide 2 million euros in emergency aid to civilians affected by Karabakh conflict*, <https://en.armradio.am/2020/10/30/germany-will-provide-2-million-euros-in-emergency-aid-to-civilians-affected-by-karabakh-conflict/> [dostęp online 05.01.2021].

²⁰ S. Ghazanchyan, *Germany will provide 2 million euros in emergency aid to civilians affected by Karabakh conflict*, <https://en.armradio.am/2020/10/30/germany-will-provide-2-million-euros-in-emergency-aid-to-civilians-affected-by-karabakh-conflict/> [dostęp online 05.01.2021].

instrumentów wspierających negocjacje polityczne między dwiema stronami sporu i późniejsze wsparcie w odbudowie gospodarek Armenii i Azerbejdżanu²¹.

Zbliżenie Armenii do struktur euroatlantyckich

Niemcy wspierają również Armenię w jej zbliżeniu do Unii Europejskiej i NATO. **Podczas wizyty Angeli Merkel w Erywanii 24 sierpnia 2018 roku niemiecka kanclerz zadeklarowała wsparcie swojego kraju w procesie liberalizacji unijnego systemu wiz dla Armeńczyków²²**. Szefowa niemieckiego rządu podczas wizyty w stolicy Armenii stwierdziła, że prawdopodobnie nie odbędą się żadne formalne negocjacje między Unią Europejską a Euroazjatycką Unią Gospodarczą, do której należy Armenia. Niemniej jednak Merkel zaznaczyła, iż szersza forma współpracy ze stroną armeńską jest możliwa, nawiązując do umowy o kompleksowym i wzmocnionym partnerstwie (CEPA), która została podpisana między UE a Armenią 24 listopada 2017 roku. Umowa ta służy zacieśnianiu dwustronnej współpracy odnośnie praworządności i zwalczania przestępstw gospodarczych oraz poprawieniu polityk gospodarczych²³. Szefowa rządu RFN wyraziła gotowość do dużego zaangażowania swojego kraju na rzecz zbliżania Armenii do struktur europejskich. Co więcej, władze niemieckie nie widzą przeszkód w rozwijaniu relacji z partnerem armeńskim, który ma jednocześnie dobre relacje z Rosją. **Podczas wizyty zagranicznej w Erywanii Merkel stwierdziła, iż Armenia może stać się pomostem dla korzystnych relacji gospodarczych między EUG a UE²⁴**.

Gospodarka

Zaangażowanie gospodarcze Niemiec w Armenii przejawia się w dużej mierze poprzez działalność organizacji pozarządowych²⁵. Jedną z wiodących NGO zaangażowanych

²¹ S. Ghazanchyan, *Germany will provide 2 million euros in emergency aid to civilians affected by Karabakh conflict*, <https://en.armradio.am/2020/10/30/germany-will-provide-2-million-euros-in-emergency-aid-to-civilians-affected-by-karabakh-conflict/> [dostęp online 05.01.2021].

²² *Germany to support Armenia to resolve Nagorno-Karabakh issue peacefully: Merkel*, http://www.xinhuanet.com/english/2018-08/25/c_137416705.htm [dostęp online 04.12.2020].

²³ *EU-Armenia Comprehensive and Enhanced Partnership Agreement (CEPA) signed*, https://www.coe.int/en/web/corruption/bilateral-activities/ukraine/-/asset_publisher/plqBCeLYiBJQ/content/eu-armenia-comprehensive-and-enhanced-partnership-agreement-cepa-signed?inheritRedirect=false [dostęp online 04.12.2020].

²⁴ *Merkel Pledges Germany's Support for Karabakh Peace, Hails EU-Armenia Relations*, <https://ancawr.org/merkel-pledges-germanys-support-for-karabakh-peace-hails-eu-armenia-relations/>.

²⁵ *Armenia*, <https://www.auswaertiges-amt.de/en/aussenpolitik/laenderinformationen/armenien-node/armenia/233206> [dostęp online 08.11.2020].

w rozwój bilateralnych stosunków w obszarze ekonomicznym jest Pan Armenian German Organization (PAGO). Organizacja ta zajmuje się łączeniem niemieckich produktów i usług z armeńskimi sieciami handlowymi w różnych państwach (w USA, Rosji, Francji, Chinach, Austrii i w samej Armenii). PAGO jest również odpowiedzialne za tworzenie sieci współpracy między Ormianami na całym świecie a Niemcami (w szczególności w dziedzinie IT). Umożliwi to dzielenie się pomysłami między społecznościami niemieckimi i armeńskimi (w obszarze gospodarczym) oraz ich rozwój²⁶.

Inną organizacją niemiecką równie mocno angażującą się w Armenii jest Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH. Ta agencja rozwoju zajmuje się modernizacją lokalnej i regionalnej infrastruktury, szerzeniem wartości demokratycznych i praworządności. Działania te mają doprowadzić do poprawy standardu życia Ormian, **a w dalszej perspektywie do wsparcia Armenii w dostosowaniu się do struktur europejskich (poprzez przyjęcie norm i standardów unijnych)**²⁷. Jednym z projektów zrealizowanych przez tę organizację był *Public Finance Management in the South Caucasus*, dotyczący zarządzania publicznego w państwach południowokaukaskich (w latach 2017-2020), w tym w Armenii. Inicjatywa ta była finansowana przez środki unijne i realizowana na zlecenie niemieckiego Ministerstwa Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (BMZ). Realizacja programu przyczyniła się do zorganizowania szkoleń w zakresie zarządzania finansami sektora publicznego i administracji publicznej dla pracowników. Ich przeszkolenie przyczyniło się do bardziej przejrzystego wykorzystywania środków publicznych²⁸.

Aktywność Niemiec w Armenii jest również realizowana poprzez niemiecki państwowy bank rozwoju KfW Entwicklungsbank, który finansuje rozmaite inwestycje służące zwiększaniu bezpieczeństwa wodnego, klimatycznego i energetycznego oraz działania przyczyniające się do rozwoju gospodarczego Armenii. Do najważniejszych inwestycji KfW należy m.in. tworzenie bezpiecznych higienicznie sieci wodociągowo-kanalizacyjnych czy finansowanie inicjatyw służących zapewnianiu zrównoważonych dostaw energii i wody pitnej w kraju²⁹. Niemiecka instytucja udziela również pożyczek dla armeńskich małych

²⁶ Pan Armenian German Organization, <https://www.pago-global.de/> [dostęp online 09.11.2020].

²⁷ Armenia, <https://www.giz.de/en/worldwide/374.html> [dostęp online 04.12.2020].

²⁸ *Public Finance Management in the South Caucasus*, <https://www.giz.de/en/worldwide/20314.html> [dostęp online 06.01.2020].

²⁹ Armenia. Armenia: The heart of the Southern Caucasus, <https://www.kfw-entwicklungsbank.de/International-financing/KfW-Development-Bank/Local-presence/Europe/Armenia/> [dostęp online 06.01.2020].

i średnich przedsiębiorstw. Bank ten oraz Centralny Bank Armenii założyły w 1998 roku Fundusz Niemiecko-Armeński (GAF), który odpowiada za udzielanie kredytów³⁰.

Współpraca rozwojowa rządowa i pozarządowa oraz projekty ambasady osiągnęły kwotę ponad 750 mln euro, a realizowane były m.in. w obszarach biznesu, kultury i edukacji³¹. Środki na realizację programów najczęściej były wykorzystywane do rozwoju prywatnego sektora oraz w celu upowszechniania znaczenia zielonej energii i dobrego zarządzania.

W 2019 roku Niemcy były piątym (po Rosji, Chinach, Iranie i Turcji) największym eksporterem Erywania, odpowiadając za 5% całego eksportu tego państwa³². W latach 2010-2019 sprzedaż towarów znaną z Renu do Armenii systematycznie wzrastała (z jednym spadkiem w 2016 roku)³³. Z kolei w tym samym roku eksport z Erywania do Berlina był już nieco mniejszy i stanowił 128.46 mln USD (2,7% całego eksportu Armenii, 8. najpopularniejszy kierunek eksportowy tego państwa³⁴).

Dialog, kultura i edukacja

Na obszarze Armenii funkcjonują organizacje pozarządowe promujące współpracę międzynarodową, takie jak Fundacja im. Friedricha Eberta, Fundacja im. Konrada Adenauera, Fundacja im. Friedricha Naumanna – Fundacja na rzecz Wolności, Fundacja im. Heinricha Bölla, Niemieckie Stowarzyszenie Edukacji Dorosłych (DVV), Niemiecka Fundacja Międzynarodowej Współpracy Prawnej (IRZ). Organizacje te zajmują się obserwowaniem i analizowaniem procesów społeczno-gospodarczych zachodzących w Armenii³⁵. W ramach działalności tych organizacji analizowane są również problemy i sposoby ich rozwiązywania oraz wyzwania w bilateralnych stosunkach niemiecko-armeńskich³⁶. **Jedną z nich — DVV — podejmuje działania na rzecz pojednania turecko-ormiańskiego.** W ramach tej organizacji zorganizowano w 2015 roku projekt „Acting Together” („Działajmy razem”). Inicjatywa

³⁰ Armenien, <https://www.kfw-entwicklungsbank.de/Internationale-Finanzierung/KfW-Entwicklungsbank/Weltweite-Pr%C3%A4senz/Europa/Armenien/> [dostęp online 05.12.2020]

³¹ *Activities of the Federal Republic Germany in Armenia*, <https://eriwan.diplo.de/blob/1291018/14893517eaf5e8538602882c937fd20a/ez-broschuere-eng-data.pdf> str. 1 [dostęp online 04.12.2020]. Stan na listopad 2017 roku.

³² *Armenia Imports By Country*, <https://tradingeconomics.com/armenia/imports-by-country> [dostęp online 09.11.2020].

³³ *Armenia imports from Germany*, <https://tradingeconomics.com/armenia/imports/germany> [dostęp online 09.11.2020].

³⁴ *Armenia Exports By Country*, <https://tradingeconomics.com/armenia/exports-by-country> [dostęp online 16.01.2021].

³⁵ *Armenien im Aufbruch*, <https://www.boell.de/de/armenien-im-aufbruch> [dostęp online 09.11.2020].

³⁶ *Schwerpunkte der Konrad-Adenauer-Stiftung*, <https://www.kas.de/en/main-topics> [dostęp online 09.11.2020].

polegała na edukacji osób w niej uczestniczących (młodych Ormian i Turków), jak również na szerzeniu wiedzy historycznej na temat rzezi Ormian³⁷.

Zaangażowanie Niemiec w kulturze i edukacji realizowane jest między innymi przez: Niemiecką Centralę Wymiany Akademickiej (DAAD), Federalny Urząd Administracji – Centralną Agencję ds. Szkół Zagranicznych (ZfA) czy też Centrum Goethego w Erywaniu³⁸. Organizacje te podejmują rozmaite działania na rzecz zacieśniania relacji niemiecko-armeńskich. Instytucje finansują międzynarodową wymianę studentów i naukowców oraz promują germanistykę i naukę języka niemieckiego za granicą. Podmioty te wspierają również tworzenie efektywnie działających uczelni wyższych w Armenii, prowadzą doradztwo w obszarze kulturalnym i edukacyjnym³⁹ oraz zachęcają do aktywności biznesowej czy podjęcia studiów w Niemczech⁴⁰.

W ramach kooperacji niemiecko-armeńskiej nawiązana została ścisła współpraca niemieckich i armeńskich archeologów. W ramach niej niemieccy naukowcy odwiedzają Armenię i prowadzą tam prace wykopaliskowe wspólnie z armeńskimi archeologami. Jedną z takich form dwustronnej współpracy były wykopaliska prowadzone we wsi Kalavan (w prowincji Gegharkunik) przez armeńsko-niemiecką ekipę ekspedycyjną (rozpoczęte w 2004 i wznowione w 2017 roku).

Podsumowanie

W związku ze wzrostem znaczenia Niemiec w XX wieku oraz ekspansją państwa niemieckiego w kierunku wschodnim (głównie w Turcji, co miało umożliwić późniejsze dalsze poszerzenie swoich wpływów) relacje niemiecko-armeńskie stały się klarowniejsze. Jednoznaczne stanowisko Niemiec wobec Armenii zostało zdefiniowane dopiero podczas rzezi Ormian. Wtedy Niemcy stanęli po stronie tureckiej, dostarczając Ankarze broń (produkowaną przez niemieckie firmy zbrojeniowe), która służyła do dokonywania zbrodni na społeczności ormiańskiej.

³⁷ “Acting together” – Building bridges between Armenia and Turkey, <https://www.dvv-international.de/en/our-work/news/detail/acting-together-building-bridges-between-armenia-and-turkey> [dostęp online 06.01.2021].

³⁸ Armenia, <https://www.auswaertiges-amt.de/en/aussenpolitik/laenderinformationen/armenien-node/armenia/233206>, [dostęp online 08.11.2020].

³⁹ About the DAAD, <https://www.daad.am/en/about-us/about-the-daad/> [dostęp online 09.11.2020].

⁴⁰ The Central Agency for Schools Abroad (ZfA), <https://www.auswaertiges-amt.de/en/aussenpolitik/themen/kulturdialog/04-schulen/-/227670> [dostęp online 09.11.2020].

W historii bilateralnych stosunków niemiecko-armeńskich czynnik gospodarczy miał duże znaczenie. Od czasu uzyskania niepodległości przez Armenię na jej obszarze działa wiele organizacji wspierających z jednej strony rozwój gospodarki armeńskiej, a z drugiej — promocję niemieckich produktów i usług w Erywanii.

W ostatnich latach relacje Niemiec z Armenią utrzymywane i rozwijane są na wielu płaszczyznach. Oprócz utrzymywania aktywności ekonomicznej strona niemiecka angażuje się w zacieśnianie kontaktów w sferze kultury i edukacji. **Niemniej jednak ze względów geopolitycznych kluczowym partnerem dla Armenii na płaszczyźnie międzynarodowej pozostaje Rosja. Ta z kolei ma duży wpływ na funkcjonowanie gospodarki Armenii i pośrednio na relacje gospodarcze tej republiki z innymi państwami (również z Niemcami).**

Biorąc pod uwagę interesy Niemiec w Azji Mniejszej, widzimy, że kluczowym partnerem w regionie pozostaje Turcja. Na intensywność relacji tych dwóch państw wpływa szereg czynników: obecność około 3 mln osób pochodzenia tureckiego w Niemczech, silne powiązania gospodarcze (do Niemiec trafia 10% eksportu z Turcji, a dla państwa tureckiego Niemcy są największym eksporterem), kooperacja obu stron mająca na celu rozwiązanie konfliktu syryjskiego oraz ściganie przemytników ludzi. Ponadto oba państwa stają przed koniecznością współpracy w związku z nowymi wyzwaniami, jak kryzys migracyjny. Dwustronne relacje Niemiec z Armenią są więc znacznie mniej intensywne niż relacje RFN z Turcją.

Rosja i Turcja odgrywają większą rolę w Armenii niż Niemcy. Jednakże RFN prowadzi poniekąd politykę zsynchronizowaną z tą prowadzoną przez Moskwę i Ankarę (każde z nich osobno). **Niemcy jako wiodący gracz w gospodarce światowej są niezmiernie aktywne w Armenii przede wszystkim na polu gospodarczym — zarówno poprzez inwestowanie w podstawową infrastrukturę czy kształcenie Ormian umożliwiające ich przyszły rozwój zawodowy, jak i finansowanie ważnych dla rozwoju tego kaukaskiego państwa inwestycji.** Z kolei działania Rosji i Turcji w Armenii koncentrują się bardziej na aspekcie **militarnym i dyplomatycznym** (rozwiązywanie lokalnych sporów, w tym konfliktu o Górski Karabach). Podczas gdy Kaukaz Południowy (w tym Armenia) służy Niemcom do wzmacniania ich własnego potencjału gospodarczego, region ten w polityce Rosji i Turcji sprzyja uzyskiwaniu przez te państwa (osobno) dominacji nad tym obszarem.

Mimo jednoznacznego zaangażowania Berlina po stronie Ankary w kwestii zbrodni na Ormianach i prowadzenia kompatybilnej (w stosunku do Turcji) polityki w Armenii Niemcy podejmują szereg działań sprzeciwiających się konfliktom, których stroną jest Armenia. Dotyczą one między innymi wyrażenia sprzeciwu i potępienia przez polityków niemieckich rzezi Ormian (za którą współodpowiedzialne były Niemcy), jak również dezaprobaty wobec działań wojennych w Górskim Karabachu. Działania te — odbierane negatywnie przez stronę turecką — motywowane są poszukiwaniem i utrzymywaniem rynków zbytu dla niemieckich towarów i usług.

O AUTORZE

Piotr Wójcik. Absolwent studiów licencjackich na kierunku polityka społeczna na Uniwersytecie Warszawskim, a obecnie student stosunków międzynarodowych na UW. Brał udział w licznych projektach, również dotyczących tematyki ponadnarodowej. Zainteresowania badawcze to stosunki międzynarodowe w Europie Środkowo-Wschodniej i na Kaukazie Południowym.

JEŻELI DOCENIASZ NASZĄ PRACĘ, DOŁĄCZ DO GRONA NASZYCH DARCZYŃCÓW!

Z otrzymanych funduszy sfinansujemy powstanie kolejnych publikacji.

Możliwość wsparcia to bezpośrednia wpłata na konto Instytutu Nowej Europy: 95 2530 0008
2090 1053 7214 0001 tytułem: „darowizna na cele statutowe”.